

Introducció a

O'HARMONIA

Josep Guallar

DINSIC
Publicacions Musicals

Introducció a l'harmonia

Disseny coberta: Joan Roca
Il·lustracions tècniques: Pep Creus
Maquetació: DINSIC GRÀFIC

1a edició: juliol 96
2a edició: octubre 99
1a reimpressió: octubre 2003

© **Josep Guallar**

© **Drets d'edició cedits a: DINSIC Publicacions Musicals – Santa Anna, 10 - E 3 – 08002 Barcelona**

Imprès a: Càlamo - Produccions Editorials, S.L.
Winihard Gràfics, S.L.
Av. del Prat, núm. 7, 08180 - Moià

Dipòsit Legal: B - 43.793-2003
ISBN: 84 - 86949 - 24 - 6
ISMN: M-69210-193-2

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

DISTRIBUEIX: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10 - E 3 – 08002 Barcelona
tel. 93 318.06.05 – fax 93 412.05.01
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.es www.dinsic.com

Llibre homologat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya per als Ensenyaments Musicals de Grau Mitjà (DOG 2285 - 25.11.96).

PRESENTACIÓ

Aquest llibre neix de la necessitat que el primer contacte amb l'assignatura d'harmonia sigui engrescador per al major nombre possible d'alumnes i, alhora, de donar una base auditiva, pràctica i teòrica prou sòlida que permeti a aquells que ho desitgin, continuar-ne l'estudi amb motivació i relaxadament.

Està dirigit a l'alumne, atès que conté explicacions, exemples i exercicis per fer en el mateix llibre; especialment els més joves (12-16 anys) necessitaran l'ajut del mestre, qui haurà d'ampliar i desenvolupar els temes per tal que arribin de la manera més viva possible. Pot també ser útil a autodidactes amb ganes de provar, i a mestres i alumnes de Llenguatge Musical, que hi trobaran la part teòrica referida a la tonalitat.

Tot i que el material musical usat en exemples i exercicis és divers (música clàssica, popular i jazz), aquest no és un llibre d'harmonia clàssica o de jazz, sinó d'introducció a l'harmonia tonal, que en els seus aspectes bàsics és la mateixa en els dos llenguatges.

Els continguts d'harmonia dels dos primers cicles del grau mitjà de la Logse (els primers quatre anys), estan repartits entre aquest llibre i un segon que serà publicat més endavant. Mentre que el primer llibre treballa els aspectes més bàsics a partir de la interpretació d'acompanyaments xifrats i de l'harmonització de melodies, el segon tractarà de la realització a quatre veus, dels enllaços en tots els estats, de les modulacions i de les dominants secundàries entre d'altres temes.

ESTRUCTURA DEL LLIBRE I COMENTARIS

El llibre està dividit en dues parts: “Elements bàsics de teoria” i “Introducció a l'harmonia”. Cada part conté quatre capítols que, a la vegada, estan dividits en un nombre variable de punts.

Dins de cada punt hi ha explicacions, exemples i exercicis. Els exercicis poden ser mentals, orals, escrits en el mateix full o en els tres tipus diferents de paper pautat dels que hi ha una mostra al final del llibre, o tocats al piano o qualsevol altre teclat.

Els alumnes que no siguin pianistes no trobaran cap dificultat per tocar al piano els primers exercicis, però potser sí els últims. En aquest cas, poden buscar la col·laboració d'altres alumnes pianistes o, si disposen d'ordinador i d'un programa seqüenciador / editor de partitures, enregistrar-ho pas a pas o escriure-ho en l'editor.

No és imprescindible, tot i que és millor, dominar absolutament la primera part per començar la segona. En cada cas, serà el mestre qui determinarà la necessitat d'insistir en algun punt o de combinar l'estudi de les dues parts.

El capítol VI té com a objectiu assolir una gran fluïdesa en la construcció d'acords tríades directes i en el seu enllaç i, alhora, habitar-se a la sonoritat dels diferents tipus i progressions. A aquells alumnes que dominin bé el punt 6.9 se'ls pot proposar un tercer tipus d'enllaç: moviment contrari en les tres notes superiors quan el baix salta de 3a o 4a.

L'objectiu del capítol VII és aprendre a harmonitzar melodies. Han de quedar ben assolits els quatre punts imprescindibles per aconseguir-ho: Cadències (7.4), Funcions tonals (7.5), Moviment de fonamentals (7.6) i Ritme harmònic (7.7). A mida que s'estudiïn cadascun d'aquests punts, es poden anar posant en pràctica amb les melodies que segueixen al punt 7.9, deixant sempre oberta la possibilitat de fer canvis a mesura que s'apliquin nous conceptes. El punt 7.3 (Notes estranyes als acords), tot i ser molt important, no és imprescindible memoritzar-lo, ja que es pot anar consultant a mesura que faci falta.

El capítol VIII està destinat a tots aquells que dominin bé la construcció d'acords tríades.

Tres de les paraules utilitzades en aquest text no existeixen en català: “unisò” (uníson), “apoiatura” (appoggiatura) i “tempo” (temps). Tot i això l'autor ha optat per utilitzar-les, donat que són d'ús normal entre músics.

El meu agraïment a Jofre Dodero, qui amb els seus suggeriments, m'ha ajudat a millorar el llibre.

ÍNDEX

Primera part. Elements bàsics de teoria

I Intervals

1.1 Interval	8
1.2 Qualificatiu	9
1.3 Càlcul del qualificatiu	10
1.4 Càlcul del qualificatiu amb notes alterades	12

II Tonalitat

2.1 Tonalitat	15
2.2 Modes	15
2.3 El mode Major	16
2.4 Sons enharmònics	17
2.5 Transports	18
2.6 Armadures	19
2.7 El mode menor	21
2.8 Tonalitats relatives	21
2.9 L'armadura dels tons menors	22
2.10 Les tres escales menors	23

III Graus

3.1 Graus de l'escala	26
3.2 Graus tonals i modals	27

IV Intervals (2)

4.1 L'octava	28
4.2 Intervals compostos	28
4.3 Inversió dels intervals	29
4.4 La sèrie d'harmònics	29
4.5 Intervals estables i inestables	30

Segona part. Introducció a l'harmonia

V Acords

5.1 Acords	32
5.2 Acords tríades	32
5.3 Els quatre tipus d'acords tríades	33

VI Acords tríades

6.1 Nom de les notes en anglès.....	35
6.2 Xifrat dels acords tríades.....	35
6.3 Diferents aspectes d'un acord	39
6.4 Estat dels acords.....	39
6.5 Indicació de l'estat en el xifrat.....	40
6.6 Duplicació	43
6.7 Disposició	44
6.8 Anàlisi harmònica	48
6.9 Enllaç dels acords en estat directe	51

VII Progressions harmòniques

7.1 Harmonització	54
7.2 Notes actives i notes estables.....	55
7.3 Notes estranyes als acords.....	56
7.4 Cadències	61
7.5 Funcions tonals.....	63
7.6 Moviment de fonamentals.....	65
7.7 Ritme harmònic	67
7.8 Harmonització de melodies	69
7.9 Desenvolupament de l'acompanyament.....	72

VIII Acords de quatre i més sons

8.1 Acords quatríades	77
8.2 Tipus d'acords de setena i xifrat	77
8.3 Disposició pianística i enllaç.....	78
8.4 Usos dels acords de setena	82
8.5 Superestructures	83
8.6 Tensions possibles per a cada acord.....	83
8.7 Disposicions pianístiques.....	84
8.8 Tensions alterades en la dominant.....	85

PRIMERA PART

Elements bàsics de teoria

II

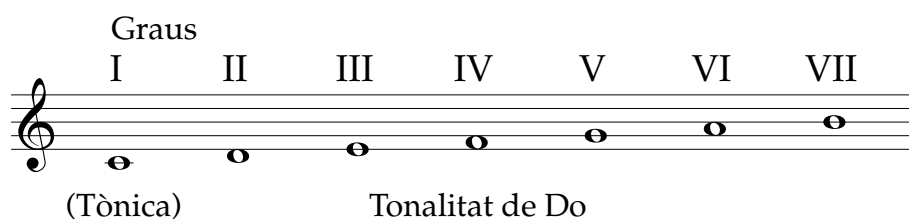
TONALITAT

2.1 Tonalitat

- La tonalitat és un conjunt de notes organitzat al voltant d'una nota principal anomenada Tònica.

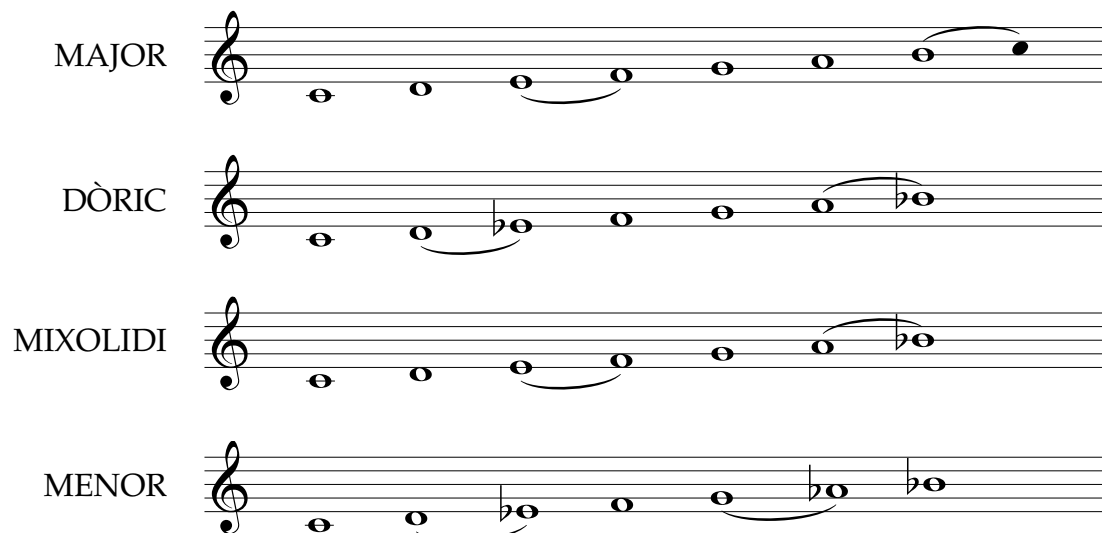
Aquesta organització fa que cada nota ens pugui produir diferents sensacions de moviment o repòs.

- Una tonalitat conté set sons o **graus** que corresponen als set noms de les notes i que es poden presentar en forma d'escala.

2.2 Modes

- Alguns graus de l'escala (especialment II, III, VI, i VII) es poden alterar per obtenir diferents sonoritats. A les diferents escales que poden sortir així, se les anomena **Modes**.
- Cada mode té un nom distint. Se'n poden construir molts de diferents. Fixa't en aquests quatre:

Les diferents alteracions canvien de lloc els semitons, donant el “color” característic a cada mode.

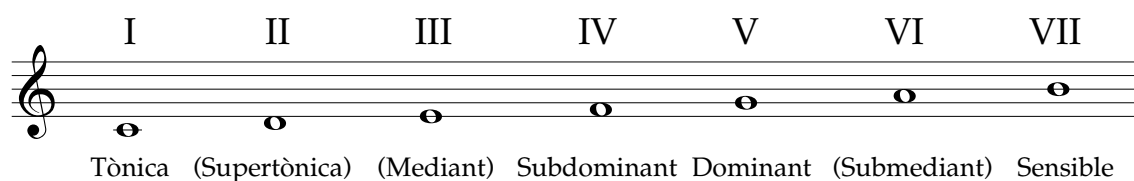
- Els dos modes principals són el **Major** i el **menor**.

III GRAUS

3.1 Graus de l'escala

- A les set notes d'una escala se'ls diu *graus*.

Cada grau es distingeix amb una xifra romana que indica la seva posició en l'escala i amb un nom que indica la seva "funció" o la seva posició respecte d'altres.

Els noms que estan entre parèntesi a la pràctica no s'utilitzen; se'ls anomena pel seu número (II, III, VI).

En el mateix cas es troba el VII de l'escala menor natural, que, per l'interval de segona major que forma amb la tònica, rep el nom teòric de subtònica.

- Quan es parla de graus, s'ha d'usar el masculí: el segon, el quart, etc. i no la segona, la quarta, que s'entendrien com a intervals.

exercicis

a) Memoritza els noms dels graus.

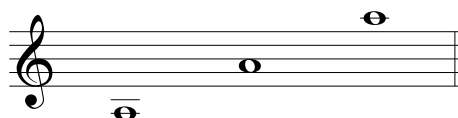
b) Donada la nota i el nom del grau d'una escala **Major**, escriu l'armadura de la tonalitat a què correspon.

Two musical staves in treble clef. The first staff shows four notes: a whole note with a sharp (F#) labeled 'Tònica', a whole note labeled 'VI', a whole note labeled 'Sensible', and a whole note labeled 'VI'. The second staff shows four notes: a whole note labeled 'Sensible', a whole note with a flat (Bb) labeled 'Dominant', a whole note with a flat (Eb) labeled 'Subdominant', and a whole note labeled 'II'.

IV

INTERVALS (2)

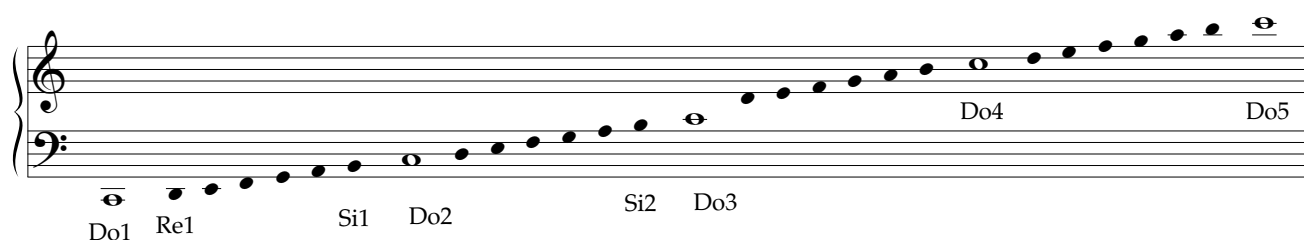
4.1 L'octava

Tot i la diferència d'altura entre aquestes notes, el so de les tres és molt semblant.

Dues notes que estan separades per una octava són equivalents, variants del mateix so.

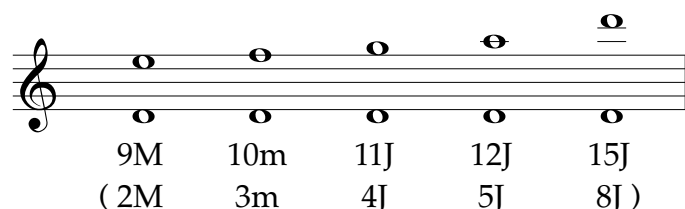
De les diferents octaves en què es pot situar una mateixa nota en diem **registres** i s'identifiquen per un número.

4.2 Interval·ls compostos

Els interval·ls més grans que una octava són anomenats **compostos** i els més petits, **simples**.

Els interval·ls compostos són, en la majoria dels casos, expansions dels seus corresponents interval·ls simples i tenen el mateix qualificatiu que aquests.

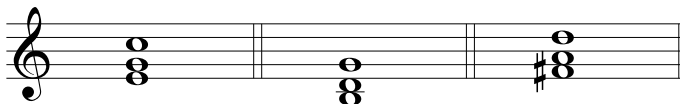
És habitual que als interval·ls més grans de 10a se'ls anomeni pel nom dels seus simples corresponents (5a per 12a o 8a per 15a).

SEGONA PART

Introducció a l'harmonia

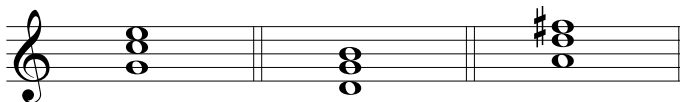
- Si la nota més greu és la 3a, diem que l'acord està en **1a inversió**.

Primera inversió

- Si la nota més greu és la 5a, diem que l'acord està en **2a inversió**.

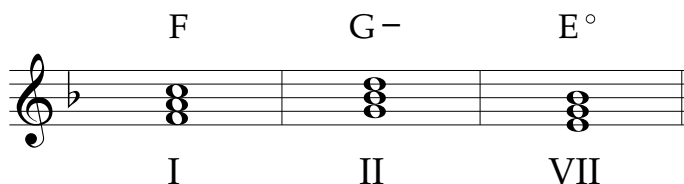
Segona inversió

- Així, doncs, els tríades poden estar en **tres estats: directe, 1a inversió i 2a inversió**.

6.5 Indicació de l'estat en el xifrat

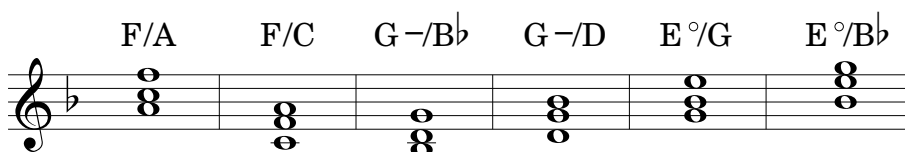
- Quan un tríade està en estat directe, no cal afegir cap indicació en el xifrat.

- La forma d'indicar les inversions és diferent en el xifrat absolut que en el de funcions.

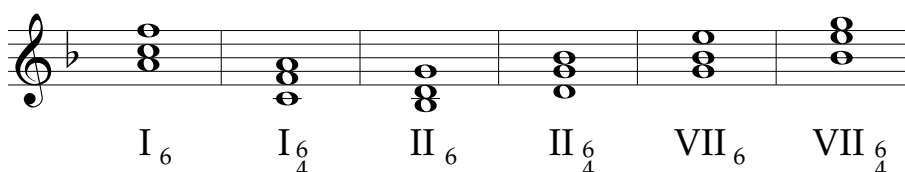
Xifrat absolut

El mateix sistema per a les dues inversions: cal afegir al xifrat normal la indicació de quina és la nota més greu (**el baix**).

Xifrat de funcions

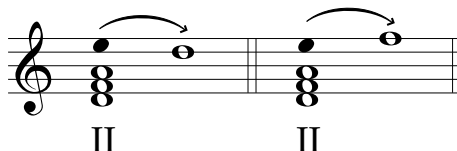
La primera inversió s'indica afegint un 6 a la xifra romana i la segona, afegint $\frac{6}{4}$.

7.3 Notes estranyes als acords

- En la majoria de músiques trobem notes melòdiques que no formen part dels acords i que s'anomenen **notes estranyes**.

Qualsevol nota, en ser harmonitzada amb un acord del qual no forma part, es converteix en nota activa i tendeix a moure's cap a una nota d'aquest acord (les notes d'un tríade Major o menor, en el context de l'acord, són estables tot i que respecte a la tonalitat siguin notes actives).

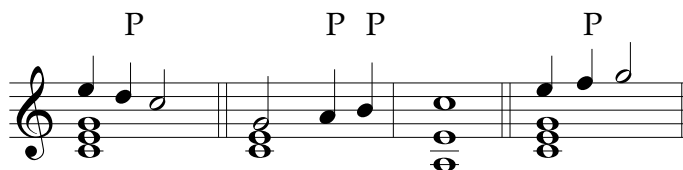

A les notes dels acords, les anomenarem **notes principals** per diferenciar-les de les estranyes.

- Segons el moviment melòdic i la funció que facin, les notes estranyes es classifiquen de diferents formes:

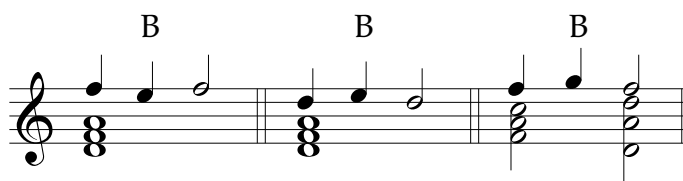
1) *Nota de pas* (P)

Uneix dues notes del mateix o de diferents acords per graus conjunts. Pot ser ascendent o descendent i ocupa normalment un temps o part de temps dèbil. Si està en temps o part forta, s'anomena nota de pas accentuada.

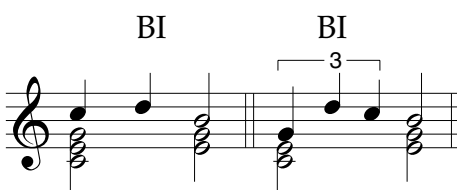
2) *Broadadura* (B)

Ornamenta una nota repetida pujant o baixant una segona des d'ella i tornant-hi després. Pot ser superior o inferior i ocupa un temps o part de temps dèbil.

3) *Broadadura incompleta* (BI)

És una broadadura a la qual li falta la nota principal del principi o del final.

7.6 Moviment de fonamentals

- Així com la successió de funcions determina la coherència d'una progressió, de la relació intervàlica entre les fonamentals depèn l'efecte més o menys fort d'un enllaç.

El **moviment de fonamentals** és l'interval que es forma entre les fonamentals de dos acords, independentment de l'estat en què estiguin.

- Els moviments de fonamentals es poden classificar en tres grups:

1) Moviments forts

4a ascendent
(5a descendent)

I IV V I II₆ V

3a descendent
(6a ascendent)

I VI IV II

2) Moviments dèbils

4a descendent
(5a ascendent)

II VI I V III VII₆

3a ascendent
(6a descendent)

II IV IV VI V III₆

3) Moviments superforts

2a ascendent i
descendent

III IV V VI VI V II I₆

- Usos** dels diferents moviments de fonamentals:

- Els moviments forts es poden utilitzar sempre.
- Els moviments dèbils s'utilitzen per expandir un acord

II VI II I III I

o en combinacions de tres acords, de forma que en conjunt resulti un moviment fort.

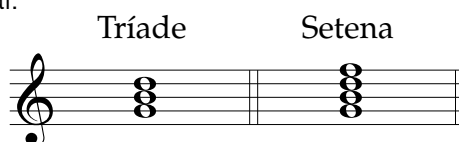
I V VI I III VI I III IV

VIII

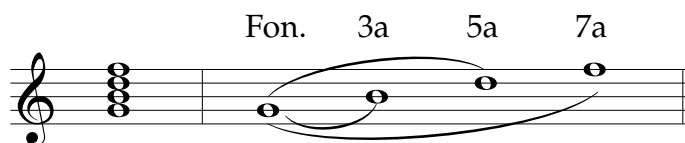
ACORDS DE QUATRE I MÉS SONS

8.1 Acords quatríades

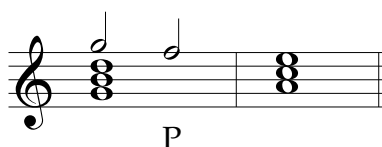
- Els acords quatríades o **acords de setena** es formen afegint al tríade un interval de 7a des de la fonamental.

Així, les notes que formen un acord de setena són: Fonamental, tercera, quinta i setena.

- Aquests acords tenen un origen melòdic: la setena es produïa en utilitzar una nota de pas descendent entre la fonamental i la nota situada una tercera per sota.

La setena, en formar un interval dissonant amb la fonamental, és una nota molt activa que té tendència a baixar de grau.

8.2 Tipus d'acords de setena i xifrat

- Els tipus bàsics d'acords de setena, derivats de les escales Major i menor harmònica, són cinc i es classifiquen pel tipus de tríade sobre el qual es formen.

TRÍADE	NOM	INTERVALS	XIFRAT ABSOLUT
major	Major:	F, 3a M, 5a J, 7a M	AMaj7 (A)
	Dominant:	F, 3a M, 5a J, 7a m	A7
menor	Menor:	F, 3a m, 5a J, 7a m	A-7 (Am7)
disminuït	Mig disminuït:	F, 3a m, 5a d, 7a m	A-7 ^b 5 (A [•])
	Disminuït:	F, 3a m, 5a d, 7a d	A [•] 7

